

PROSVEȚTA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Issued daily
except
Sundays
and Holidays

LETO—YEAR XL.

Entered as second-class matter January 22, 1918, at the post-office
in Chicago, Illinois, under the Act of Congress of March 3, 1879.

CHICAGO, ILL. PONDELJEK 4. MARCA (MARCH) 1918

STEV.—NUMBER 52.

Published and distributed under permit (No. 148) authorized by the Act of October 6, 1917, on file at the Post Office of Chicago, Illinois. By order of the President, A. S. Burleson, Postmaster General.

"STAR SLANINA DOBRA ZA ARMADO!"

VELEMESARJI IN OSEM-URNI DELAVNIK.

Pismo tvrdke Cudahy & Co. se glasi, da je za ameriške vojake dobra vsaka žaltava slanina.

TO JE DOKAZALA PREISKAVA.

Chicago, III. — Francis J. Heney, pravni svetovalec za zvezno obrtno komisijo, je predložil pisma, ki dokazujejo, da je tvrdka Armour & Co. dosegla, da so bile omisljene specifikacije za dobavo meseta.

Predložil je korespondenco, v kateri G. C. Shepherd, podpredsednik Cudahy Packing kompanije piše, da velemesarji še niso napravili takoj velikega profita s pridiski kot letosno zimo, ker so oskrbovali z mesom armado in kuvovalce za zavezničke.

V korespondenci je bil omenjen general E. H. Plummer od osem in osmedesete narodne armadne divizije v Ford Dodgu, Iowa, da mu je tvrdka Armour & Co. poslala zaboj mila in toaletnih proizvodov v zahvalo, ker je tvrdki izvolil ustanoviti podružnico po komisarijata v Ford Dodgu.

Mr. Heney je dejal, da je vojni departement zavrgel generalovo izvoljenje.

Mr. Heney je obrnil pozornost na zivile upravo v Chicagu in dokumenti dokazal, da je bilo roceristom, ki prodajajo na robu, dovoljeno prodajati na mestu, zato pomenično moko z viskim profitom, ki se jih moralno izkoristiti kupovati, ker je tako odredila zivilska uprava.

Pismo, ki ga je pisal C. H. Howell E. A. Cudahyu, uradniku tvrdke Cudahy & Co., je bilo dano z dne junija 1917. V tem mu je Jelius Rosenwald velemerjar, da se udeleže seje Union lige dne 6. julija, na kateri bodo bavili s specifikacijami za armado. Mr. Howell pravi v pismu, da mesarji žele spremenitev specifikacij takole:

Tvrdki Morris & Co. niso bili več dolgoče za dobavo slanine in želje, da se dolgoče spremene. Tvrdka Swift & Co. je ravno to.

"Tvrdka Armour & Co. meni," pisal mr. Howell, "da se posudi, da prevzamejo vsako staro skajeno slanino, ki je žaltava drugačna."

Ko je mr. Howell pisal M. R. Murphyju v Omaha o zaključkih seji, je rekel, da še vedno zavajajo nezaltovo slanino, toda rejeli bodo le slanino, ki je še.

V februarju t. l. je tvrdka Cudahy & Co. dobila tako velika nasa, da je M. R. Murphy, klavni ravnatelj v Omaha protestiral kar mu je G. C. Shepherd na dne 12. februarja 1918 in ga imenuje "Dear Mike".

"Se nekdar v zgodovini kupčini bili takšni časi, da bi imeli pretrgan dobitek pri jačini naši toliko časa. Vsakdo komaj, da ubije prasiča, ki ga do-

"Ne vem."

"Kakšna je vaša plača?" je nadaljeval mr. Walsh.

"Odškodnik odgovor," je rekel Ferris.

"Ali je \$75,000 na leto?" je vprašal mr. Walsh.

"Odškodnik odgovor."

"Ali dobiha L. T. Hyman, ku-

povalce in prodajalec govedine za

tvrdko Morris & Co., na leto \$50,000?" je vprašal mr. Walsh.

"Ne vem."

"Ali lahko ocenite, koliko pla-

če prejmejo uradniki tvrdke Mor-

"Ce kdo priporoča, da naj gre žaltavo slanina, ali da

je dobra vsaka staro slani-

na nima namena prodati le

re blago. Ameriško ljudstvo

je dobro spominja na afero z

znamenjem mesom v špansko-

vojni in pravilno ravnala, ko je odre-

teksavo. Čim bolj trdo pri-

je mr. Heney velemerjar,

bolj pomaga demokraciji —

znamenje in njenim za-

magam. Boljše je ta-

kot pa vratiti, da bo prepo-

Od zdravja vojakov je odvis-

na bojišču in voda vr-

"PROSVEȚTA" prispeva opisno

časopis, zanesljiv

časopis in opisno voda, na

VELIKA VAS

ROMAN

Francoski spisal EDGAR MONTEIL
Poslovenil F. K.

(Monstrel)

O, reakcijonari so jalo dobro vedeli, kaj delajo, ko so spravili svoje somišljenike na nižja uradniška mesta. Ostali so na ta način v tesni zvezi z ljudstvom.

Klerikalcem je bilo to lahko, imeli so v vsaki občini najmanj dva ali tri zastopnike, ki so delali propagando.

Vsek župnik je imel prižnico, šolske ure, božja pota, kot zunanja sredstva za razširjevanje, razen tega pa je imel še eno sredstvo, s pomočjo katerega niso samo izvedeli vsega, kar je hotel, ampak je dobil tudi duše popolnoma v svojo oblast, to je bila: spovednica.

In ves ta klerikalni stroj je delal velikansko: premaknila ga je samo beseda s škofovsko: sedežem in župnik, kaplani in redovniki so šli v svoje kraje in ponavljali iste govore, oznanjevali iste nauke, popolnoma kakor stroji.

Proti tej velikanski moći so imeli republikane samo to, kar bi jim dala lahko država, ali ta jih je pustila na cedilu, in stali so v najhujšem boju brez orožja.

Imeli so časopise. Ali kaj so zamogli ti proti glasni besedi s prižnico ali šepetajočemu glasu v spovednici! Saj so imeli reakcijonari isto sredstvo in razširjevanje klerikalnih časopisov, katero je vzela duhovščina sama v roke, je bilo tako živahno, da republikanski časopisi ni priskočiti četrtni toliko med ljudstvo, saj so se zadnjih dobivali samo v prodajalni.

V Lyonu je izhajal v službi reakcije slab, zatočen časopis. "Le Nouvelliste independant" naslovil, ki je šel na jako spremen način v boj zoper republiko. Ta časopis se je pošiljal v celih zaboljih na posamezne župnike. Duhovniki, ki so s prižnico divjali zoper republikanske časopise in razglašali, da bodo pridržali vsakemu odvezo, kdož jih bere, razdajali so v cerkvi "Nouvelliste," in posebno kaplani, ki so bili strastno vneti, kakor naprimer Fourailoux, ponudili so se za prostovoljne raznašalce in ga prodajali po hišah "v korist revnih." Na ta način je bil ta časopis lažko razširjen.

Tudi davkar je pomagal pri razširjanju. Vozil se je v uradnih zadavah od občine do občine in povačil deli "Nouvelliste."

Crillon, kateri je v svojem poklicu kot sodni uradnik tudi večkrat prišel na deželo, je skušal združiti klerikalno delo. Vzbujal je v kmetih čut za republiko s tem, da jim je čital Gambettovo govor.

Ali kaj je bilo vse to, klerikalci so bili močnejši.

Tudi mirovni sodnik je bil na njihovi strani in republikanci so bili pred njegovim sodnim stolom vedno v nemilosti.

Od vseh teh uradnikov je bil mlačen edini predstojničnik zglaševalnega urada, gospod Pelussin; on ni razširjal nikakih misli, trdil je vedno, da storiti le iz zaničevanja do kmetov in Royboncev spol. Sicer pa je bil proti vsakomur vlijeden, v družbo pa ni zahajal nikam. Povabilo k Slepčevemu prvemu obedu je moral sprejeti, prišel pa je le sam, gospoda njegova je ostala doma, povabila sta sicer pozneje enkrat tudi Slepčeve, ali s tem je bilo pa tudi vse končano.

"Nevljudna sodruga," je rekla gospa pl. Slepčeva, čemur se je kaplan, ki je bil pri njej vsakdanost gost, smejal na vse glas.

Gospa se pa ni jekala samo na preziranje, katero je kazal Pelussin, jekilo jo je tembolj, ker je bil predstojnik zglaševalnega urada bogatejši nego njen mož.

"Ti ljudje so nam na poti," je rekla svojemu možu, "gledati morava, da bodo prestavljeni."

"Da," odvrne gospod davkar, "in ali več, da poštar ne hodi v cerkev!"

"Paziti moraš nanj in pri priložnosti vse te ljudi ovaditi."

"O, ne boj se, le storiu svoje," odvrne on.

Župnik Mingral pa je pel hvalo Slepčenu.

"Dobili smo," je pisal škofu v Grenobi, "v gospodu pl. Slepčenem vzglednega davkarja, in izvrstnega kristjana, tudi njegova ljubezniva soprga zasluži vso hvalo."

Škof je vedel, kaj je bilo treba pri tem emsliti, sicer pa je bil o Slepčenju že dobro poučen, kajti tudi v nadškofijski pašči so imeli črne knjige. Slepčen in njegova žena sta bila napisana v njih med dobrimi.

Občinske volitve in volitev župana so bile pred durmi in v klubu ni bilo razburjenje radi, tega majhno.

"Povsed, v Virille, Thodore in drugih krajih, povsed bo dobro," so pravili, "samo pri nas stoji stvar jako slabo."

"Stari lisački bode gotovo zopet izvoljen, drži preveč ljudi v svojih krempljih in ti morajo plesati, kakov jim on živiga."

"Bilo bi dobro te ljudi rešiti iz njegovih rok," reče Gallier. "Hočem takoj pričeti s tem, vse svoje premoženje zastavim v to, hočem posoditi ali pa podariti, samo da uničim to propagando oderušty."

"Propaganda oderušta, je dober izraz," priteče prijatelji, "toda Chanatu, Monestrelu in drugim ne bo mogel priti do konca, imajo jih preveč v svojih zanjkah."

"Imajo celo oklico," reče Malans, ki je ravno vstopil in slišal zadnje besede. "ospodje, pričakam vam veliko novico."

"Kaj neki?"

"Dobil sem od gospoda pl. Slepčenja pismo, v katerem prosi za sprejem v klub. Tu ga imate."

"No, ta je pa lepa!"

"Pismo se mora prilepiti na zrcalo, to je po pravilih."

"Da, da," pritrjuje vse.

"Ali bi ne bilo najbolje, da ga takoj vrneš?" vpraša Galtier.

"Ne, spoštuj postave," ga zavrne Malans, ki je med tem prilepil pismo na zrcalo, republikane smo, držati se moramo strogo po postavah."

"Monestreljev glas mu je gotov!"

"In če se dobi na dan glasovanja samo še en član, ki se oglaši zanj, bodo sprejeti. Biti nas mora takrat najmanj deset tu."

"Da," pravi Galtier, "to je vedno, kakor nitro imamo kaj važnega sklepati, pa nima časa mihče."

"Ne damo se radi motiti."

"Koliko političnih zmag smo zgnibili radi tega!"

"Nača vzgoja je temu kriva," reče Crillon, "navduševati moramo mladino, posebno naše hčere za republiko."

"Da pozneje, ko bodo žene, ne bodo pustile svojih mož pri volitvah doma za pečjo."

"Ali, da vsaj ne bodo mož doma držale, kakor delajo to naše žene."

"Nesreča za republiko je, da ima duhovščina žene v rokah."

"In imela jih bo, dokler bo vzgojevala duhovščina naše otroke."

V tem trenutku je vstopila hišna oskrbnica, gospa Michal in naznana Galtieru, da ga čaka zunaj mož, ki bi z njim rad govoril.

"Pričem takoj," reče Galtier. "Ali veste, ljuba ženica, o čem smo ravno kar govorili," pristavi.

"Kako naj bi . . ."

"Rekl smo, da se ve žene poboljšate, morate nehati hoditi k spovedi."

"O Bog," vzklikne gospa, "kako morete kaj takega samo maliti!"

VIII.

Albert Galtier.

Mož, ki je čkal Galtiera pred hišo, je bil Bergerou.

Povabil je Monestrela pred mirovnega sodnika, ker pa oni ni prišel, je prišel prosit Alberta za svet.

"Hočem videti, če morem posredovati," reče Albert, "govoril bom z Monestrelom in vam potem pisal."

Res je šel Galtier prihodnjega dne k Monestrelu.

Lucija je sedela kakor navadno pri oknu, imela je živanko v roki, delala pa ni, ampak gledala je raztreseno na ulico.

Ljudje so šli sem in tja. Nasproti, pred hišo mirovnega sodnika, je pometala dekla prag in snaila stopnice, ki so vodile do vrat.

Danes je bilo po ulicah živahnje, kakor pa drugekrati. Iz Rodanjske doline je prišel voz poln melon, ta je stal na trgu, ljudje pa so se gnetili krog njega, kajti melone so jedli nad vse radi. Niso bili še predrage. Cena je bila od dvanaest do enega vinara.

Monestrel si je kupil dve, vohal jih je ves čas in zadovoljno godrnjal: "Izvrstne so, kako lepo diše!"

Slepčeva dekla je kupila deset najlepših. Polovico jih je poslala gospa v župnišče in dekla je pripovedovala ves čas med potjo, da pošilja njena gospa najlepše melone v župnišče.

Kaplan Fourailoux je bil tega tako vesel, da je snedel na mestu celo melono.

Na cesti so delali otroci enako. Sprosili so si pri starših novec, kupili si najcenejše melone in so sedeli sedaj pred hišami, v eni roki sad, v drugi pa noz.

Lucija je gledala ravno skupino otrok, ki so se metali z ostanki melon, ko zagleda naenkrat Alberta Galtiera. Ni bilo nič novega, da je šel po tej poti in vsakokrat jo je spoštivo pozdravil.

Danes pa je čutila Lucija, da ji bije srce močnejše, kakor po navadi, prehledela pa je, ko je videla, da se je vstavil pred njih vrati in potrkal.

Ni se upala iti ven in odpreti; ker je bila v svoji sobi, moral je iti Monestrel sam.

"Ali ne siši, da nekdo trka!" je reklo jezno svoji hčeri in odpiral vrata.

Ko je odpril in je vidiel Galtiera pred seboj, je obstal kakor okamenel.

"Vi, vi!" je spravil končno iz sebe.

Galtier se je čudil, da ga sprejme mož, s katerim govoril in občuje vsak dan, na tak način.

Vstopil je vendar in šel naprej v jedilno sobo.

"Moj ljubi gospod Monestrel," je pričel, "imejam govoriti z vami o stvari, ki vas bo zanimala."

Monestrel je molčal.

"Ni mi treba vas vprašati, če poznate Bergerou?" nadaljuje Albert.

"Bergerou!" odvrne Monestrel. "Da, poznam več ljudi s tem imenom."

"Menim onega iz Marcolina."

"Ta mi je seveda znan."

Albert je vidiel akoz napol cdprta vrata končne Lucijinega krila. Vstala je, da bi slišala, kaj govorita, ti radovednica, si je mislil, glasno pa je rekel Monestrelu: "Bergerou vas namerava popobit v sodnijo."

"Mene, zakaj neki?"

"Rad denarja, ki mu ga še dolgujete."

"Jaz naj bi mu bl kaž dolžan?"

"Tako pravi on."

"Ah, kaj ne poveste."

"Da, ne popolnoma devetsto frankov. Prišel je k meni, vprašal me za svet, kaj naj stori. Jaz sem mu obljubil, da bodem gledal, da stvar v milu uredim; prihranili bi si stroške, gospod Monestrel."

"Mene, zakaj neki?"

"Dobil sem od gospoda pl. Slepčenja pismo, v katerem prosi za sprejem v klub. Tu ga imate."

Monestrel je korakal razburjen po sobi.

(Dalje sledi.)

Kako je v Nemčiji.

I.

Strah pred uniformo. — Kako si nemški častniki razlagajo bitko pri Marni. — Zamolčana imena padlih vojakov. — "Dekleta in vdočne, rodite otroke za domovino!"

(Ignac Kinast, nemški socialist in bivši duteranski misionar v Palestini, se je mudil šest mesecov v Nemčiji. V začetku januarja t. je vrnil v Cirkh, Švica, in od tam je opisal, kar je videl in doživel tokom svojega šestnajstnega potovanja na Nemškem. V sledečih člankih povzemamo glavne stvari iz njegovega spisa, ki je bil objavljen v angleških listih.)

Prvo, kar sem videl, ko se je vklapljal na nemških tleh, je bilo, da sta spovednik in inspektor pograbila neko žensko v ozadju voza, jo visika skozi mnogočetni potnikov in jo pahnila skozi vrata v sosednji wagon, kjer je bila prtljaga. Nekdo je rekel "Sramota!" in to je bilo vse. Nisem se upal vprašati, kaj je ženska začrivila, toda iz šepetanja spletom, da je spovednik nesramno ogovoril in ona ni hotel molčati. Niti enega človeka ni bilo v vozu, da bi se bil upal potegnuti za žensko. To dokazuje, kako je Nemecem že v krvstrahu pred uniformo, pa naj bo poštejška, vojaška ali železniška spovednika. Mnogo let se potreče, predno spoznajo moji ljude, da je pod uniformo ravno tak človek, kakor v civilni obliki, ali pa je slabši.

V mojih šestih mesecih potovanja po Nemčiji sem videl, da so ljudje postalni zelo nemirni, toda v splošnem se še niso nandili, da stvar se ni zato "grebi" ali "zločin", ko je prepovedana od oblasti.

28. avgusta sem došel v B., kakih osem milij od Monakova, kjer sem imel precej znancev. Nastopil sem na starega prijatelja, zdaj stotnika, ki je jetičen. Boleznen je dobil na božiču. Stavil sem mu ved vprašanje, toda na mestu odgovora mi je on stavil vprašanje. Strelil sem na njega in se vzdrljal. Danes je bil po ulicah živahnje, kakor pa drugekrati. Iz Rodanjske doline je prišel voz poln melon, ta je stal na trgu, ljudje pa so se gnetili krog njega, kajti melone so jedli nad vse radi. Niso bili še predrage. Cena je bila od dvanaest do enega vinara.

Danes je bilo po ulicah živahnje, kakor pa drugekrati. Iz Rodanjske doline je prišel voz poln melon, ta je stal na trgu, ljudje pa so se gnetili krog njega, kajti melone so jedli nad vse radi. Niso bili še predrage. Cena je bila od dvanaest do enega vinara.

Lucija je gledala ravno skupino otrok, ki so se metali z ostanki melon, ko zagleda naenkrat Alberta Galtiera. Ni bilo nič novega, da je šel po tej poti in